

הכנס המדעי ה-19

מחקר, עיון ויצירה באורנים – תשע"ח

קשר

יו"ר: רינה בן-שחר

טיפול שותפות בין סטודנטים בחוג לחינוך מיוחד בגיל הרך ומשפחות של ילדים בעלי צרכים מיוחדים באמצעות שימוש במשאבי ידע של משפחות: חוויות ותובנות של סטודנטים

Collaborating with Families of Children with Special Needs Through Utilizing Family Resources of Knowledge: Special Education Early Childhood Pre-Service Teachers' Experiences and Insights

למעורבות של ההורים בתהליכי הלמידה הראשוניים של ילדיהם יש חשיבות רבה, במיוחד לקראת המעבר לכיתה א'. מעורבות מוצלחת, המבוססת על שותפות הורים עם המערכת החינוכית תורמת להסתגלותם של ילדים ולהצלחה האקדמית שלהם בהמשך. יחד עם זאת, אותה מעורבות מעוררת גם מתחים, ואנשי חינוך מבטאים חששות משיתוף הפעולה עם ההורים ומיכולתם לנהל באופן מותאם מערכות קשרים עם הורים בגן ובבית הספר. מתוך הכרה בחשיבות טיפוח המעורבות ההורית בתהליכי הלמידה של הילדים, עוצב מחדש בחוג לחינוך מיוחד בגיל הרך קורס הפרקטיקום למוכנות לכיתה א'. במהלך הקורס מתנסים הסטודנטים (שנה ג') בליווי רב-ממדי של ילד בעל צרכים מיוחדים ושל משפחתו לקראת המעבר לכיתה א'. הנחות היסוד של הפרקטיקום מבוססות על פרקטיקה מכוונת משפחה, המתמקדת בתמיכה מערכתית פורמלית ובלתי פורמלית המעצימה את יכולת המשפחה לדאוג ולהגן על ילדיה.

המחקר המוצג בהרצאה הוא איכותני-פנומנולוגי בבסיסו, והוא עוקב אחר יישום המסגרת התאורטית של הפרקטיקום "משאבי ידע של משפחות". תאוריה זו מניחה כי לכל משפחה רקע ייחודי לה המשפיע על חוויות הלמידה של ילדיה, וכן שכל משפחה היא בעלת ידע ויכולת בהסתמך על ניסיון חייה. משאבי הידע מתייחסים לתחומים הבאים: ההיסטוריה של המשפחה (מעברים, מקומות עבודה, טקסים דתיים, מסורת, חגים וכדומה); דפוסי פעולה קבועים בבית (דאגה לילדים, בילוי, סדר יום וכדומה); תפיסות ההורים/המשפחה את תפקידם ביחס לילדיהם (גידול ילדים, השפות הדבורות בבית, מסגרת חינוכית, קריאת סיפורים וכדומה). שאלת המחקר התייחסה לטיבה של חוויית הקשר שבין הסטודנט למשפחתו של הילד לאור הצגת המבנה התאורטי של משאבי ידע של משפחות. לצורך הבנת התופעה נאספו מ-15 סטודנטים בשנה ג' טקסטים שונים (רפלקציות, שיחות עם הורים והתרשמויות מביקורי בית) המתעדים את תהליך ההתקשרות עם ההורה והמשפחה.

ניתוח הנתונים מצביע על כך שהיכרות עם משאבי הידע של כל משפחה תרמה להתפתחות תחושת המסוגלות בקרב הסטודנטים במהלך העבודה עם הילד ועם משפחתו. הסטודנטים זיהו שינוי חיובי בתפיסתם את חוויית ההורות לילד בעל צרכים מיוחדים והכרה במקורות הכוח של כל משפחה ומשפחה. שינוי זה בא לידי ביטוי בהפחתת השיפוטיות כלפי המשפחה וגילויי רגישות ואמפתיה כלפי עולם הערכים של המשפחה ודפוסי התמודדות בהקשרים תרבותיים-חברתיים.

השלכות המחקר מצביעות על הצורך בהתנסות ישירה של סטודנטים במהלך הכשרתם בתקשורת ודיאלוג עם הורים בדגש על גישה המזהה את מוקדי הכוח של כל משפחה. בנוסף, קישור לתאוריה של משאבי ידע של משפחות מקדם את הבנת עולמה של כל משפחה בהקשר תרבותי-חברתי ומאפשר עיצוב מערכת קשרים טיפולית שיפוטיות המבוססת על הקשבה, דיאלוג ואמפתיה בין מחנכים להורים.

מילות מפתח: הכשרת מורים, מעורבות הורים, רב-תרבותיות, ילדים בעלי צרכים מיוחדים, משאבי ידע של משפחות

דרמה תרפיה תרבותית במפגש עם העולם החינוכי

Cultural Drama Therapy in Encounter with the Educational World

בהרצאה קצרה זו אנו מבקשות להציג מודל עבודה יישומי הנקרא "דרמה תרפיה תרבותית". מדובר במודל רחב המבקש להציב בלב הטיפול את הקשר שלנו לתרבות חיינו כ"עמוד שדרה" הניצב בתשתית הטיפול ותומך בו. מודל זה רואה את השיח עם התרבות כשיח רחב והוליסטי, הכולל את כל רבדיה.

לפי מודל הדרמה תרפיה התרבותית נעשה בשיח הטיפולי שימוש בממדי תרבות שונים, תוך חשיפת שכבות "גיאולוגיות" שונות: חילופי העונות, הזמן המשתנה והשפעתו עלינו, חגים, טקסי חיים אישיים וחברתיים, מעברים, ארכיטיפים וסמלים, שפה, שירה, סיפורים מיתיים ועוד. בנוסף, המודל נותן מקום מיוחד לעין המגדרית, שנותנת תשומת לב להבניות התרבותיות וליחסי הכוחות.

מודל זה הוצג בכנסים בין-לאומיים ובארץ. בנינו אותו בהתבסס על מחקר רב-שנים של מרחבי התרבות היהודית במסגרת היותנו מנחות במדרשה באורנים ומתוך עבודתנו כדרמה תרפיסטיות. המודל נבנה מתוך הבנה שיש בידנו "אוצר" הפועל כגשר בין העולמות ויוצר חוויה של אינטגרציה ושייכות. מתוך התנסות בעבודה עם המודל או חלקיו במסגרת היותנו מרצות במכללה ומחוצה לה, מתבהרים התרומה והערך שיכול להביא מודל החשיבה והעבודה הזה אל תוך העולם החינוכי. המודל מיושם בתוך תרבותנו היהודית, אך ניתן להתאימו לכל תרבות מקומית.

אנו מבקשות להציג את המודל שלנו כמודל טיפולי תרבותי ולשאול על המקומות בהם הוא יכול לשמש כהשראה בתוך המרחבים החינוכיים שבהם אנו פועלים. ההרצאה תכלול הדגמה ברוח המודל.

עקרונות העבודה בדרמה תרפיה תרבותית: (1) התייחסות למעגלי הזמן שמחוץ לחדר הטיפולים: מעגל השנה ומעגל החיים, מעברים ועונות, תוך שילובם ושיירתם בעבודה הטיפולית באופן ישיר ובאופן מטפורי; (2) מעגל השנה התרבותי והחגים יהוו משאבים בטיפול הדרמטי; (3) עבודה עם מעגל החיים וטקסי חיים: מתן תוקף לשינויים ויצירת מרחבים טרנספורמטיביים לעיבודם; (4) שילוב עבודה עם מיתוסים בהתאם לתמות שמביא המטופל ("המיתוס שעליך לשמוע עכשיו"); (5) התהליך הטיפולי כמדרש, המטפל והמטופל כדרשנים. המדרש ככלי חשוב בעבודת המטפל התרבותי בדרמה; (6) הסתכלות מגדרית בחיי המטופל, בתרבות ובחדר הטיפולים; ו- (7) יצירת נרטיב חדש מתוך דיאלוג הדדי בין התרבות למטופל.

מילות מפתח: תרבות, דרמה תרפיה, דרמה תרפיה תרבותית, חינוך, מדרש

"ורק אני מרוב אהבה שותק": פונקציות השתיקה בשירי אהבה

"From All This Love I Alone Shall Remain Silent":

Functions of Silence in Love Songs

שתיקה היא חלק מאינטראקציה בין-אישית. בהקשרים מסוימים עשויות להיות לה קונוטציות חיוביות (כדוגמת השתיקה האינטימית המיטבית במערכת יחסים) ובהקשרים אחרים עלולות להיות לה קונוטציות שליליות דווקא (כדוגמת ניכור או שימוש בשתיקה כעונש). רבים ומגוונים הם האמצעים להבעת השתיקה בשיח, ומשום כך – גם הפונקציות של השתיקה.

השירה היא סוגה ייחודית המתאפיינת בטקסטים קצרים יחסית שיש בהם הקפדה יתרה על לשונם ועל תוכנם. כל אלמנט לשוני המופיע בשיר – יש בו כדי להעצים את הרעיון המרכזי של השיר ולשרת את המשורר בהעברת המסר. האלמנטים הלשוניים המאפיינים את השירה פרושים על פני כלל תחומי המחקר הבלשני: ברמת הפונולוגיה (כחריזה ומצלול), הסמנטיקה (כמעטקים סמנטיים ושדות סמנטיים), המורפולוגיה (כדרכי תצורה ותחדישים), התחביר (כסוגי המשפטים, סדר המילים במשפט והתאם), והפרגמטיקה (כאירוניה, ציניות, אינטרטקסטואליות ושאלות רטוריות). באופן דומה, גם השתיקה באה לידי ביטוי בכל אחד מתחומים אלה באופן נרחב ומגוון.

עיון במגוון שירים – וביניהם שירי האהבה – מגלה כי השימוש בשתיקה נפוץ מאוד, בין אם זו שתיקה מילולית וברורה ובין אם זו שתיקה משתמעת. משום אופייה המוקפד מאוד של השירה, ואופייה העקיף והמעורפל של השתיקה, הופעתה של השתיקה בסוגה זו נראית מפתיעה ואף לא מתבקשת. שירי אהבה מעצם טבעם באים לבטא סוגים שונים של קשר, בדרך כלל אינטימי ועמוק, אבל גם מורכב ואמביוולנטי. מעצם השילוב בין השניים – השתיקה ותכונותיה ושירי האהבה והרעיון המרכזי המובע בהם – עלולת מספר שאלות: כיצד מתפקדת השתיקה בשירים אלו? מהו הערך המוסף של השתיקה על פני הדיבור בשירי אהבה? בהרצאה המוצעת כאן אני מתכוון לדון בשאלות אלה באמצעות עיון במגוון שירי אהבה שנכתבו על-ידי משוררים שונים, זיהוי האמצעים להבעת השתיקה ובחינת הפונקציות שאמצעים אלה משרתים ומממשים.

מילות מפתח: שתיקה, שירה, שירי אהבה, פונקציות שיח, אמצעים אומנותיים

השידור הציבורי בישראל: עמדות של סטודנטים במכללות לחינוך ביחס לחשיבותו
Attitudes of Students in Teacher Education Colleges Towards Public
Broadcasting in Israel

בשנים 2014-2017 קמה במדינה סערה תקשורתית ופוליטית סביב שאלת גורלה של רשות השידור. ועדות שונות שקמו במשך השנים ובחנו את אַסְדָּרַת שוק התקשורת בישראל המליצו על הקמת רשות פיקוח עצמאית ומקצועית שתוכל לעמוד בלחצים פוליטיים. דרמות גדולות ליוו את החיים הפוליטיים בשנת 2017, עד כדי איום ממשי על המשך קיומה של הממשלה. לבסוף הוקם תאגיד שידור ציבורי חדש ובכך הסתיים עידן בן 49 שנים של "רשות השידור" אשר סבלה מזה שנים רבות מפוליטיזציה, התנהלות מסואבת, שחיתות ואי עמידה בנהלים ובהוראות החוק.

בתוך הקשר של שינויים פוליטיים וכלכליים, השידור הציבורי בארץ, כמו בעולם, נמצא בסכנה, בין היתר בשל הגלובליזציה, המהפכה בטכנולוגיות התקשורת החדשות ובשל השינויים ברגולציה ובמבנהו של השידור הציבורי.

מחקרי עמדות ביחס לשידור הציבורי בישראל הם ספורים. בנוסף, לא נחקרה בסוגיה זו אוכלוסיית המורים או המתכשרים להוראה, אף כי הם סוכני חברות מרכזיים. המחקר המוצג בהרצאה זו בוחן את תפיסותיהם ואת עמדותיהם של סטודנטים במכללות לחינוך כלפי חשיבותו של השידור הציבורי וכן את המודעות שלהם לתפקידו כמנגנון חברתי התורם להבנייתה של תודעה אזרחית-דמוקרטית, בצד תפקידו המסורתיים - לחנך, ליידע ולבדר.

במחקר השתתפו 318 סטודנטים וסטודנטיות הלומדים בשלוש מכללות לחינוך במרכז הארץ ובצפונה. הם השיבו על שאלון המבוסס על מחקר עמדות מקביל שנערך בשש מדינות בעולם. עיבוד הנתונים כלל סטטיסטיקה תיאורית לבדיקת התפלגויות של המשתנים השונים, ממוצעים וסטיות תקן. לבדיקת ההבדלים לפי גיל, מגדר וכדומה, נעזרנו בהשוואת ממוצעים. כמו כן נבדקו מתאמים לבדיקת הקשרים בין המשתנים והתווסף אליו מרכיב איכותני.

שאלת המחקר המרכזית הייתה: מהם הגורמים המסבירים את הידע והעמדות של סטודנטים במכללות לחינוך על אודות השידור הציבורי וחשיבותו כסוכן חברות וכמחנך לערכים תרבותיים, חברתיים ודמוקרטיים.

מן הממצאים עולה כי משתני הגיל, ההשכלה והמגדר מסבירים את ההבדלים בעמדות על אודות השידור הציבורי. אומתה ההשערה לפיה סטודנטים מבוגרים ומשכילים יותר יהיו בעל ידע ומודעות רבים יותר וייחסו חשיבות רבה יותר לשידור הציבורי בהשוואה לסטודנטים ולסטודנטיות הצעירים יותר. כמו כן, נמצא פער בין צפייה בפועל בשידור הציבורי לבין תפיסת חשיבותו. הנחקרים יכולים שלא לצורך כלל תוכניות מסוימות, למשל תוכניות תרבות, אך לצפות מן השידור הציבורי לשדר אותן מדי יום.

מילות מפתח: השידור הציבורי, מודעות דמוקרטית, חברות (סוציאליזציה) פוליטית